

KÁDÁR ZSOLT

A PROTESTÁNS DOGMATIKA ANTROPOLÓGIA-TANA

Abstract: (The Doctrine of Anthropology in the Protestant Dogmatic)

The christian teaching about man has two way directions. The theological anthropology confess that man has been created by God and always belongs as a special property to God. The task of the man is to represent God – in this earthly reality – by the form of Imago Dei. It means profetical action to express God's power, authority and eternal love.

The sin is a kind of rebel against God. By the sin the humankind broke the original connection between God and man. The man is unable to save himself from the judgement – which is death. Only the love of God, given by the Saviour Christ could give real reconciliation.

The belief in Christ means freedom from the burden of the sin, and lead to the eternal life, by the sacrifice of Christ in the cross. The solution for the mankind and for the whole world is given by Christ, who defeated the power of the death and brought a new life, which is eternal. This is the hope for the christians which motive their faith and love.

Előadásomban megkísérlem elmondani azt, hogy a filozófiával sok esetben azonos témát feldolgozó teológiai diszciplína, az úgynevezett szisztematika-theológia egyik ága, a dogmatika miképpen vélekedik az emberről. Ebből következően a protestáns, közelebbről a református felfogás alapján próbálom összegezni a teológiai antropológia legfontosabb megállapításait. Természetesen e nagyszabású téma csupán per tangentem járható körül, hiszen a keresztyén teológia számára az úgynevezett Isten kérdés mellett a másik legnagyobb kérdés maga az ember. Így e filozófiai, teológiai témának érthetően szinte áttekinthetetlen, s egyre kiterjedő irodalma van.

Az antropológia és a teológia kapcsolata

Az antropológia és a teológia kapcsolatát tekintve a református reformáció legjelentősebb munkája, Kálvin *Institutiója* adja meg számunkra az alapvetést. A teljes bölcsesség Kálvin szerint Isten és önmagunk megismeréséből áll, vagyis Isten igaz ismeretétől elválaszthatatlan önmagunk helyes megismerése. Ebből következik, hogy a teológiának és az antropológiának a protestáns értelmezés alapján nem csak egyszerű kapcsolata van egymással, hanem felcserélhetetlen sorrendiségben állnak egymás mellett. A teológiai antropológia nem az emberből, hanem Istentől indul ki, az ember igaz megismerésének egyetlen helyes útja, megfelelő forrása csak az istenismeret lehet. Tudvalevő a teológia mai művelői előtt is az a tény, hogy a nem teológiai jellegű antropológia-tudomány igen jelentős felismerésekhez jutott korunkban, s érzékelhető

megannyi diszciplína antropológiai orientáltsága. A teológiai antropológia mindezekkel nem vethető egybe, mivel egészen más nézőpont szerint alakítja ki tételeit. A bibliai alapú teológiai antropológia theocentrikus szemlélete az embert az Istenhez való viszonyból igyekszik megismerni. Vallja, hogy a Szentháromság Istenről szóló bibliai bizonyágtétel címzettje a teremtett ember, akihez a teremtő, megváltó és mindeneket újjáteremteni akaró Isten azért szól, hogy önmagával közösségre vonja, s az Isten akarata szerinti rendeltetését az ember teljességgel betöltse.

Imago Dei, az ember istenképősége

Az emberről szóló keresztyén tanítás alapvetően kettős irányú. Ebben általában megegyeznek a klasszikus dogmatikák, melyek mindegyike az ószövetség és az újszövetségi textusokra épülve a bűneset előtti őseredeti és a bűneset utáni megváltásra szoruló ember helyzetére utalnak. A teológiai antropológia az embert lényege szerint érti, vagyis abból indul ki, hogy az ember Isten teremtménye. Ez az Isten és az ember őseredeti alapviszonyulását fejezi ki, azt az egészen más viszonyt, amelyben – minden más földi létezőt felülmúlóan – egyedül az ember áll a teremtő Istennel. Az Imago Dei, az istenképőség Kálvin szerint az a kitüntetés, mely az embert minden más teremtmény felé emeli. Mindez nem azt jelenti, hogy az ember többé-kevésbé sikerült portréja az Istennek, hanem azt, hogy az ember lényének és rendeltetésének megfelelő viszonyban van az Istennel. Az ember mindenestül az Isten teremtett világának szerves tartozéka ugyan, mégsem lépheti át az Istennel szemben a teremtmény függőségének határát. Az Imago Dei nem csupán strukturáltság, felszereltség, hanem egy olyan léttörténet, mely az embert odaállítja Isten elé. Vagyis az ember nem önmagában és önmagáért van, hanem Isten tulajdona: a reformátori teológia szerint – *Nostrum non sumus, Dei sumus* – Nem a magunké, hanem Istené vagyunk.

Lényegében véve az Imago Dei az embert egyfelől az uralkodásra, másfelől a szeretetközösség gyakorlására rendelte. A bibliai textusok arra utalnak, hogy amint az Isten a láthatatlan és látható, mennyei és földi világnak Ura és alkotója, úgy ennek hasonlataként az ember is ura környezetének. E feladat teljesítése során a férfi és nő szeretetközösségben kell hogy éljen, Isten képében és Isten képviselőjében Isten hatalmáról és szeretetéről kell bizonyágot tennie, így kell alkotnia, kultúrát építenie a neki adott léttérben. Őseredeti állapotában az ember a fejlődés és töretlen kibontakozás lehetőségének ígéretes

valóságában élt. Rajta múlt, hogy ott marad e Isten közösségében, avagy kilép ebből. A legfőbb kérdés ettől fogva az, hogy mi marad majd az emberi istenképűségéből akkor, ha kivonja magát az Istennel való életadó kapcsolatból.

A bukott teremtmény

A reformáció antropológiai szemléletének jelentős vonása volt a bűn és a kegyelem teológiai fogalmának – a bibliai ige szerinti – pontosítása, komolyanvétele. A reformátorok vallották, hogy az ember istenképűsége nem valami bennünk vagy rajtunk fellelhető ontológiai jelenség, hanem „viszonyfogalom” – az eredeti bűnnélküliségben, az Istennel való teljes szeretetviszonyban fejeződik ki.

A bűnesettel ez a viszony romlott meg. Az Istennel való szeretetközösségből végzetes útra indult el az ember. A bűn teológiai értelmezés szerint Isten elleni lázadás. Következése az, hogy az ember elszakad Istentől, de elszakadása által sem lehet istenné, hanem megmarad továbbra is teremtménynek, megzavarodott, Isten védelme nélküli teremtménnyé válik. Rászabadítja magára azt a világot, melynek ura lehetett volna.

Arra a kettős kérdésre, hogy milyennek teremtett bennünket az Isten és mi lett belőlünk a bibliai bűneset történet adja meg a választ – ebben gyökerezik a teológiai antropológia második nagy egysége, mely a bukott teremtményt, az önistenítő, arányokat elvétő emberről vall. Az elbukott teremtmény tragédiája az, hogy Isten őt a föld porából formálta, mégis ő akart az Isten lenni. A bűn által megzavarta az Istennel való közösséget, a természet rendjét, az embertársal való viszonyát. Isten haragjának következményeként elvesztette az istenképűséget, a lelki és testi halál martalékává vált, a gonoszság uralma alá került, gonosszá lett.

Bár a Biblia nem ad egységes definíciót a bűnről, azonban bőséges példát hoz mind az ó- mind pedig az újszövetség, a bűn lényegének és valóságának megvilágítására. Az egész Szentírás a bűn átfogó voltát szemlélteti. Elmondható, hogy a bűn nem valami átmeneti állapot az ember életében, hanem az emberi lét állandó kísérője. Nem egyszerű gyöngeség, hanem a teremtményi mivolttal való visszaélés, amelynek büntetése a halál. Ezt a bűnt nem lehet a biológiai fejlődéssel kiküszöbölni, elfelejteni, meg nem történné tenni, nem lehet legyőzni, vagy a morális tökéletesedés által felülmúlni. Az úgynevezett

eredendő bűn nem genetikai átöröklés következménye, hanem az emberlét állandó kísérője, terhe, átka szenvedése.

A bűnben mindig az történik, hogy az ember akar Isten helyére, a középpontba állni. Önmaga istenévé válik. Ebben az önbálványozásban a gőg, a becsvágy, az elvakultság, az önkontroll hiánya érvényesül. Ez a magatartás kevésnek tartja az istenképűség ajándékát, olyan akar lenni, mint az Isten. A bűn mérge szétárad az emberi életben, az emberi természet megromlik, melynek következményéről a *Heidelbergi Káté* – a reformáció szellemiségét összegző páratlan értékű korabeli dokumentum azt vallja, hogy az emberi természet romlottsága első szüleink paradicsomi esetéből és engedetlenségéből ered, minek következtében a mi természetünk úgy megromlott, hogy mindnyájan bűnben fogantatunk, és bűnben születünk.

Az ember eredeti állapotáról szóló tan a bűnesetről, s magáról a bűnről szóló tant készíti elő, mely elvezet a szövetség-theológiai és az erre építkező megváltás-tan témákhoz. A theológiai antropológia rámutat arra, hogy az ember a kezdetektől fogva igyekszik a bűn felelőssége alól kibújni, megpróbálja azt magára Istenre, majd az ősellenségre, a Sátánra hárítani. Mindhiába. A bűn büntetésre vár, s az ember képtelen arra, hogy a maga mentségére bármit is felhozzon. A bibliai bizonyágtétel tudatja az emberrel a kivezető utat ebből a megoldhatatlan válsághelyzetből. Ezért hangsúlyozza az öröklött bűn ellenpárját, az Isten kegyelmi szövetségét. Az eredendő bűn, majd pedig az egyetemes kegyelem theológiai tanával mint egzisztenciális ügyel szemben a világ értetlenséget tanúsít. Az empirikus tudományok területein kívül esik mindez. A theológiai antropológia számára azonban a leglényegesebb pontot érinti, nevezetesen a bűnismeret és a hitismeret összefüggését tárja fel.

Az embernek, a bukott, öröklött bűnben élő, újra és újra elbukó embernek rendeznie kell az Istennel való viszonyát, hiszen minden kudarca, tehetetlensége, szégyene, az élet ellehetetlenülése végső soron ide vezethető vissza. Csakhogy az ember bárhogya is erőlködik, be kell látnia azt, hogy a bűn súlyától, a bűn átkától képtelen megmenteni magát. A római katolikus tanítással nem ért egyet e ponton a protestáns antropológia. A római egyház bűn-értelmezése kitér arra, hogy az emberi természetben fellelhető valamilyen épen maradt darabka, mely nem került a bűn rontása alá. Ezt az épen maradt darabkát aztán a szentségek alkalmazásával és szigorú erkölcsi előírásokkal valahogyan

karban lehet tartani, le lehet tisztogatni. A protestáns antropológia azt hangsúlyozza, hogy ez a felfogás nem számol eléggé azzal a ténnyel, hogy az ember elesettsége olyan méretű, hogy mindenestül rászorul a külső, felülről való segítségre, magának a teremtőnek a beavatkozásra, gyógyító, vigasztaló, életmentő szolidaritására. Ha az ember együttműködhet Istennel a megváltás munkájában, akkor ez a felfogás utat nyithat a rituális legalizmusnak, az önmegváltás állandó kísértésének.

A Krisztusban megjelent tökéletes ember

A protestáns antropológia a Szentírás alapján vallja, hogy az Isten nem mondott le a bűnössé lett emberről. A világba betört bűn ellenére nem változott meg Isten szeretetviszonyulása a világhoz és a benne élő emberhez. A Szentháromság Isten váltságot készített az ember számára, a mennyei dicsőségéről lemondó, szolgálai formát felvevő Fiú, az Emberfia Jézus Krisztus által, Isten tehát nem adta fel az embert mint teljesen vesztesre álló ügyet, hanem az istálló jászoláig, a keresztfára gyalázatáig megalázkodott azért, hogy a totális válságot jelentő bűn átkától, a bűn fogságából kimentse az embert.

A reformátori hitvallások, az első századok egyetemes hitvallásaival egyezően vallják, hogy Krisztus valóságos Isten, s egyben valóságos ember is. Jézus rendelkezik az emberi természet minden tulajdonságával. Életének, képességeinek, ismereteinek emberi határai voltak. Véges és halandó ember volt, akinek életrajza az apostoli bizonyoságtétel szerint egyetlen szóba sűrítendő, s ez a szó ennyi: szenvedett. Jézus mint történelmi személy, a korabeli társadalmi, vallási, kulturális állapotok és életterének geográfiai helyzete által meghatározott. Nem abban az értelemben eszményi ember, hogy minden emberi tulajdonságot felsőfokon egyesít magában. Földi élete a hit, az imádság, a folyamatos tanulás, a megkísértés, küzdelem, fizikai fájdalom aktaiban megy végbe. Mindenben aláveti magát a teremtő Isten akaratának, mindenben igaz embernek, valóságos embernek mutatkozik. Szavai és tettei tökéletes harmóniában álltak, s ezek nyomán követelt hitet. Jézus azzal a feltétlen igénnyel lépett fel, hogy az élet és a halál döntése elé állítsa az embert. Teljhatalommal hirdette meg Isten kegyelmének gazdagságát. Ő a második Ádám, aki által a váltságot adja Isten az elbukott embernek. Ő hajtja végre Isten megváltó akaratát, eszkatologikus távlatokat nyitva a megváltás tényét hittel elfogadók számára. Halálában Isten kiengesztelő munkája lett láthatóvá.

Az Istennek elkötelezett szabad ember

Isten üdvörténeti tettei által mondja el, – mely a Krisztus-eseményben jut el a csúcra – hogy a legnagyobb ügye az, hogy a bűn hatalmát, a halál erejét megtörje, s szeretetének remekművét, az embert szabaddá tegye. Az ember, a bukott ember is Isten oltalmazó, gondviselő szeretetének középpontjában áll, hogy megfeleljen az Istentől kapott rendeltetésnek, annak, hogy az Isten dicsőségére éljen. Az embernek az Isten áldást, s mellé parancsot adott, amint azt a Genézis 1,28-ban olvashatjuk: Szaporodjatok és sokasodjatok, és töltsétek be a földet, és uralkodjatok. Ez a felhívás, mely úrrá tette az embert a földön, nem a tétlenséget, hanem az aktív munkálkodást foglalja magában. Nagy távlatú és széles tartalmú feladatot jelent. A bűnessel elveszett ugyan az ember eredeti állapota, ezzel azonban nem veszett el a hivatás, a küldetés, a rendeltetés Istentől származó feladata. Az ember rendeltetése végső soron nem földi, hanem mennyei rendeltetés, de ahhoz, hogy e mennyei rendeltetés osztályrésze lehessen az embernek, előbb itt a földön kell hivatását betöltenie.

Isten megváltó szeretettel viszonyul minden emberhez. Van aki hisz benne, és hálával felel szeretetére, van aki nem Istenben hisz, hanem valami vagy valaki másban, és van, aki egyáltalán nem hisz. De Isten egyetemes szeretetének fénye rávilágít minden emberre, hiszen az üdvözítő kegyelem minden embernek megjelent. Minden ember Krisztushoz tartozó, hiszen Krisztus minden emberért vállalta a halált. Krisztus műve minden emberhez szól, az egész emberiség számára ígéretet jelent. Akinek egyszer életében már valósággá vált, hogy Isten emberré lett, az többé nem cselekedhet embertelenül (Barth).

A XX. század protestáns teológusai reformátori atyák Szentírásra alapozott teológiai antropológiáját a legkülönbözőbb teológiai irányzatok vonulatában igyekeznek továbbfejleszteni. Az antropológiát érintő teológiai vélemények hatványozódása ellenére megmarad a közös alap, az egyetlen kiindulási pont, a Sola Scriptura reformátori elve. Így föltétlenül említést kell tennünk *Karl Barth* munkásságáról, aki krisztocentrikus Ige-teológiájában nem kisebbíti le az embert, nem rendeli egy mindent egybemosó isteni mindenhatóság alá, hanem rámutat az Istennel szembeni önállóságra. Barth antropológiájának kedvelt kifejezése a partnerség fogalma, mely azt fejezi ki, hogy először a Teremtő lép, de ezt követően mindig lépéshez jut a teremtett ember is. És így az ember

munkához juthat, művelheti földjét, s ehhez hozzátartozik, hogy használja az eszét és értelmét, zenéljen, verseket írjon, gondolkodjék, egyék igyék, legyen vidám vagy olykor szomorú is, szeressen s olykor gyűlöljön is, legyen fiatal, s aztán öregedjék meg, s mindezt a maga tapasztalataiból és tevékenységéből fakadóan tegye úgy, hogy ne félembeként, hanem teljes emberként, felemelt fővel, tiszta szívvel és jó lelkiismerettel mondhassa: Uram mily nagyok és mily számosak a te dolgaid. Csak a hamis istenek irigykednek az emberre. Az igaz Isten megengedi neki, hogy azzá legyen, amivé alkotta, – ezek Barth gondolatai.

Emil Brunner egy másik igen jelentős protestáns teológus abból indul ki, hogy az ember ellentmondások között élő kérdező lény, s épp a kérdés emeli fel őt minden más teremtmény felé. Ez főképpen akkor tűnik ki, amikor önmagáról kérdez. Az ember önmagáról megfogalmazott kérdéseiből az válik nyilvánvalóvá, hogy az ember nem csupán „az ami”, hanem önmagát valami magasabbrendűben keresi, hogy akár akarja, akár nem, valamilyen módon önmaga fölé kell kerülnie, és gondolkodását, szándékait és cselekvését, valami önmaga fölött állóhoz kell mérnie. *Brunner* alapvető antropológia tételét úgy fogalmazta meg, hogy embervoltunk értelmezésén dőlt el a hit és hitetlenség kérdése, abban, hogy Isten vagy az ember áll a középpontban.

A protestáns teológia antropológiai szemléletét Isten Igéje alapján a reménység fénye járja át. Eszerint Isten egyetemes szeretetének fényében minden emberre reménységgel nézhetünk. E reménység alapja nem az emberben keresendő, hanem a teremtő és szabadító Isten szeretetében. Isten akarata szeretet-akarat, ami azáltal lett nyilvánvalóvá, hogy egyszülött Fiát elküldte erre a földre, a mi létünk, s tegyük hozzá bűnös és bukott létünk színterére, hogy a benne való hit ajándékként éljünk általa. A protestáns teológiai antropológia arról tesz bizonyosságot, hogy lehet hinni az emberben, amennyiben ennek szabad és cselekvő része van az Isten művében. Azt hirdeti, hogy minden ember Krisztushoz tartozik, az igaz, bűnnélküli tökéletes ember, a Krisztus testvére és barátja. Krisztus minden emberért szenvedett, mindenkiért meghalt és feltámadott. Megváltói műve minden emberhez szól, az egész emberiség számára ígéret. Ennek fényében szólhatunk az emberről, önmagunkról a reménység soha meg nem szégyenülő hitvallásával.

Felhasznált irodalom

- Barth Károly: Kis Dogmatika
Országos Református Missziói Munkaközösség. é.n.
- Guthrie, S.C.: Christian Doctrine
Westminster – John Knox Press, Louisville, Kentucky, 1994.
- Heidelbergi Káté. A Magyarországi Református Egyház Hitvallási Iratai
Református Sajtóosztály, Budapest, 1954.
- Kálvin: A keresztény vallás rendszere
A Magyar Református Egyház kiadása, Pápa, 1909.
- Dr. Kocsis Elemér: Dogmatika
Kézirat, Debrecen, 1976.
- Dr. Török István: Dogmatika
Free University Press, Amsterdam, 1985.